

Vol 4 Issue 8 Feb 2015

ISSN No :2231-5063

International Multidisciplinary
Research Journal

Golden Research
Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Welcome to GRT

RNI MAHMUL/2011/38595

ISSN No.2231-5063

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho Federal University of Rondonia, Brazil	Mohammad Hailat Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken	Hasan Baktir English Language and Literature Department, Kayseri
Kamani Perera Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka	Abdullah Sabbagh Engineering Studies, Sydney	Ghayoor Abbas Chotana Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]
Janaki Sinnasamy Librarian, University of Malaya	Ecaterina Patrascu Spiru Haret University, Bucharest	Anna Maria Constantinovici AL. I. Cuza University, Romania
Romona Mihaila Spiru Haret University, Romania	Loredana Bosca Spiru Haret University, Romania	Ilie Pinteau, Spiru Haret University, Romania
Delia Serbescu Spiru Haret University, Bucharest, Romania	Fabricio Moraes de Almeida Federal University of Rondonia, Brazil	Xiaohua Yang PhD, USA
Anurag Misra DBS College, Kanpur	George - Calin SERITAN Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences AL. I. Cuza University, Iasi	.....More
Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania		

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India	Iresh Swami Ex - VC. Solapur University, Solapur	Rajendra Shendge Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur
R. R. Patil Head Geology Department Solapur University,Solapur	N.S. Dhaygude Ex. Prin. Dayanand College, Solapur	R. R. Yaliker Director Managment Institute, Solapur
Rama Bhosale Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel	Narendra Kadu Jt. Director Higher Education, Pune	Umesh Rajderkar Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik
Salve R. N. Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur	K. M. Bhandarkar Praful Patel College of Education, Gondia	S. R. Pandya Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai
Govind P. Shinde Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai	Sonal Singh Vikram University, Ujjain	Alka Darshan Shrivastava Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar
Chakane Sanjay Dnyaneshwar Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune	G. P. Patankar S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rahul Shriram Sudke Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore
Awadhesh Kumar Shirotriya Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)	Maj. S. Bakhtiar Choudhary Director,Hyderabad AP India.	S.KANNAN Annamalai University,TN
	S.Parvathi Devi Ph.D.-University of Allahabad	Satish Kumar Kalhotra Maulana Azad National Urdu University
	Sonal Singh, Vikram University, Ujjain	

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.aygrt.isrj.org

विदर्भाच्या तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण

सुनील आखरे

विभाग प्रमुख तथा सहयोगी प्राध्यापक , भूगोल विभाग , कला व विज्ञान महाविद्यालय कुन्हा.

सारांश

बाजार केंद्रनिहाय तेथिल व्यवसायीक क्रियांमध्ये असणा-या भिन्नतेनुसार बाजार केंद्रांचा दर्जा ठरवून केलेले श्रेणीवार वर्गीकरण म्हणजे बाजार केंद्राचा पदानुक्रम होय. सर्व बाजार केंद्रावरील बाजार क्रिया एकसमान नसतात, तेथिल वस्तु व सेवांचा दर्जा, संख्या व वैशिष्ट्ये यामध्ये विविधता आढळते. काही उच्च श्रेणीच्या वस्तु ज्या ग्राहक एखादया वेळीच खरेदी करतो अशा उच्च स्तरीय वस्तु व सेवा प्रत्येक बाजार केंद्रावर मिळत नाही. त्या केवळ उच्च श्रेणीच्या बाजार केंद्रावरच मिळतात. त्याच प्रमाणे उच्च श्रेणीच्या बाजार केंद्रावर निम्न स्तरीय वस्तु व सेवांची संख्या सुद्धा जास्त असते. उच्च, मध्यम व निम्न श्रेणीतील बाजार केंद्रावर मिळणाऱ्या वस्तु व सेवांच्या गुणवत्तेमध्ये तसेच संख्येमध्ये क्रमशः ऱ्हास होत जातो, या प्रकारे विभिन्न श्रेणीतील बाजार केंद्रांमधील वस्तु व सेवांच्या गुणवत्तेत भिन्नता आढळून येत नसून वस्तु व सेवांच्या दुकाणांच्या संख्येमध्ये सुद्धा भिन्नता आढळून येते. यामुळेच तळेगाव कोंढाळी पठारावरील बाजार केंद्रांचे श्रेणीनिहाय वर्गीकरण केले असता पठारावरील प्रथम, द्वितीय, तृतीय, चौथ्या व पाचव्या श्रेणीतील बाजार केंद्रांचे प्रमाण क्रमशः 1 : 1 : 2.5 : 6.5 : 1.25 आहे असे स्पष्ट होते. तसेच श्रेणीनिहाय बाजार केंद्रांच्या अभिक्षेत्रीय वितरणाचे प्रारूप नियमित ते एकसमान आढळून येते.

बिजसंज्ञा : बाजारांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण, बाजार केंद्राची आकर्षकता

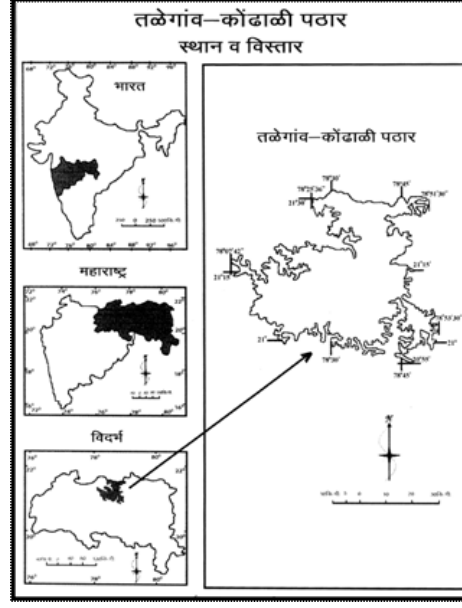
प्रस्तावना :

प्रदेशाच्या विकास संरचनेचे प्रतिनिधीत्व बाजार केंद्र करीत असते. कारण बाजार केंद्र केवळ आर्थिक दृष्टीने महत्वाचे नसून ते सभोवतालच्या प्रदेशाला विविध वस्तु व सेवांच्या पूर्तते सोबतच सामाजिक व राजकीय क्रियांना सुद्धा प्रोत्साहन देत असते त्यामुळे बाजार केंद्र व तेथिल सुविधा हे त्या प्रदेशातील अभिक्षेत्रीय संघटनातील महत्वपूर्ण घटक आहे असे म्हणता येईल. प्रदेशातील सर्वच आठवडी बाजार केंद्र सारख्याच दर्जाचे नसतात. बाजार केंद्राच्या दर्जावर बाजार केंद्रावरील बाजार क्रिया, ग्राहक, विक्रेते व मध्यस्तांची संख्या व त्यांचा व्यवहार, बाजार केंद्रावरील वाहतुक सुविधा तसेच इतर सुविधा, बाजार संवाक्षेत्र व त्याची लोकसंख्या, दुकानांची संख्या अशा अनेक घटकांचा परिणाम होत असतो. या सर्व घटकांचे अध्ययन करून तळेगाव कोंढाळी पठारावरील अस्तित्वात असलेल्या 49 आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्याचा प्रयत्न केला आहे..

अभ्यास क्षेत्र :-

महाराष्ट्रातील विदर्भ तळेगांव-कोंढाळी पठार दख्खनच्या पठाराचाच एक भाग असून नदयांच्या खनन कार्यामुळे हा प्रदेश वेगळा झालेला आहे. या पठाराच्या उत्तरेस महाराष्ट्र व मध्यप्रदेश सिमेलगत सातपुडा पर्वताचा पायथा आहे.पूर्वेस नागपूर जिल्हयाच्या पूर्वसिमेवरून वाहणाऱ्या वैनगंगा नदीची उपनदी असलेल्या कन्हान नदीचे खोरे आहे. पश्चिमेस वर्धानदीचे खोरे आणि दक्षिणेस वर्धानदीची उपनदी वेणा नदीचे खोरे आहे. याप्रदेशाचा अक्षवृत्तीय विस्तार 200 55' 00" उत्तर ते 210 31'30" असून रेखावृत्तीय विस्तार 780 07' 42" पुर्व ते 780 53' 30" पुर्व आहे. तळेगांव-कोंढाळी पठार विदर्भातील नागपूर व वर्धा जिल्हयामध्ये असून नागपूर जिल्हयाचे 1697 चौ. कि.मी. व वर्धा जिल्हयाचे 951 चौ.कि.मी. असे या प्रदेशाचे एकूण क्षेत्रफळ 2648 चौ. कि.मी. आहे.

(नकाशा क्र. 1)

उद्दिष्ट:-

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करणे.

पद्धतीशास्त्र :-

प्रस्तुत प्रकरणामध्ये विदर्भाच्या तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजारांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्या करिता विविध घटकांचा आधार घेतला आहे. त्या घटकांसंबंधी माहिती क्षेत्रिय कार्याद्वारे (2006-2007) गोळा केली आहे. लोकसंख्या, बाजार केंद्रांचे उत्पादन, सेवाक्षेत्राचे क्षेत्रफळ इ. घटकांची माहिती वर्धा व नागपूर जिल्हा जनगणना निर्देश ग्रंथ, ग्राम पंचायत व नगरपालिका दस्तवेज वर्धा व नागपूर जिल्हा गॅझेटियर या सारख्या द्वितीय माहिती स्त्रोतापासून घेतली आहे.

वरील माहितीचा उपयोग करून बाजार केंद्रावर उपलब्ध असलेल्या 16 कार्यात्मक निर्देशकांना मुल्य ठरवून त्या मुल्यांच्या एकुण गुणसंख्येच्या आधारावर तळेगांव कोंढाळी पठारावरील 49 आठवडी बाजार केंद्रांना पाच दर्जात्मक श्रेणीमध्ये वर्गीकृत केले असून श्रेणीनिहाय बाजार केंद्रांचे विवरणात्मक प्ररुपांचे विश्लेषण सर्वात जवळचा शेजारी तंत्राद्वारे केल्या गेले आहे. आठवडी बाजारांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण व आकडेवारीचे प्रकटीकरण करण्याकरिता विविध नकाशाशास्त्रीय पद्धतींचा उपयोग करण्यात आला.

आठवडी बाजार केंद्रांच्या श्रेणीत्मक वर्गीकरणाचे आधार :-

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्यासाठी योग्य पद्धतीची निवड करणे आवश्यक आहे कारण भूगोलवेत्त्यांनी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण वेगवेगळ्या पद्धतीने केले आहे, त्यातील सुलभ व योग्य पद्धतीची निवड करणे योग्य ठरेल. त्याकरिता अस्तित्वात असलेल्या पद्धतींचे थोडक्यात समिक्षण करणे गरजेचे आहे. जगामध्ये विविध प्रदेशात केंद्रस्थल व बाजार केंद्रांचे वेगवेगळ्या आधारावर श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्याचे प्रयत्न झाले आहे. हे वर्गीकरण मुख्यतः पुढिल चार आधाराद्वारे केल्या गेले.

अ) बाजारा क्रिया व दुकानांची संख्या:-

केंद्रीय कार्य व व्यवसायीक क्रियांमुळेच एखादे केंद्रस्थल, सेवाकेंद्र किंवा बाजार केंद्रांचा दर्जा प्राप्त होतो. त्यामुळे त्या केंद्रावरील व्यवसायीक क्रिया आणि तेथिल दुकानांची संख्या या आधारावर बाजार केंद्रांचे वर्गीकरण करणे योग्य ठरते. बाजार क्रिया व दुकानांची संख्या या आधारावर वर्गीकरण करित असतांना वरील दोन घटकांचा सरळ उपयोग किंवा त्यांना केंद्रीय सुचकांका मध्ये रुपांतरीत करून श्रेणीत्मक वर्गीकरण कले जाते, याकरिता पुढिल दोन पद्धतीचा उपयोग केल्या जातो. पहिल्या पद्धतीमध्ये बाजार केंद्रावरील व्यवसाय केंद्र व सेवांचे मुल्यांकन केले जाते. याकरिता बाजार केंद्रावरील बाजार क्रियांची संख्या व विशेषता यांना केंद्रीय सुचकांकांमध्ये परावर्तित करून त्यांची बेरीज केल्या जाते. ज्या बाजार केंद्रावर केंद्रीय सुचकांक जास्त असते त्या

बाजार केंद्रांचे महत्त्व जास्त असते. दुसऱ्या पद्धतीत वस्तु व सेवां करीता केंद्राधारीत क्षेत्राची मोजणी केली जाते. यामध्ये वस्तु व सेवां करीता प्रत्येक बाजार केंद्रावर अवलंबून असलेल्या प्रभाव प्रदेशाचे क्षेत्रफळ काढून त्या आधारावर श्रेणीत्मक वर्गीकरण केले जाते. श्रेणीत्मक वर्गीकरणाकरीता आवश्यक असलेली बाजार केंद्रावरील क्रियांची माहिती प्रकाशित झालेली नसते. त्यामुळे क्षेत्रीय कार्याद्वारेच ही माहिती संकलीत करून श्रेणीत्मक वर्गीकरण करावे लागते त्यामुळे ही पद्धत श्रम, व वेळ खर्च घालणारी आहे.

ब) बाजार क्रिया व लोकसंख्या:-

बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्याकरीता बाजार क्रिया व लोकसंख्या हा आधार सुद्धा घेण्यात येतो. बाजार केंद्रावरील बाजार क्रिया व तेथिल लोकसंख्या यामध्ये उच्चतम सहसंबंध असतो या गृहितकानुसार वरील आधार घेतल्या गेले असले तरी विकसनशील व अविकसीत देशांमध्ये बाजार क्रियांची जास्त संख्या असणाऱ्या बाजार केंद्रांची लोकसंख्या कमी सुद्धा असू शकते. त्यामुळे हे आधार संयुक्तीक वाटत नाही.

क) लोकसंख्या :-

बाजार केंद्रावरील क्रियांची माहिती प्रकाशित झालेली नसते. त्यामुळे क्षेत्रीय कार्याद्वारेच ही माहिती संकलीत करावी लागते त्यामुळे ही पद्धत श्रम, वेळ व पैसा खर्च होता म्हणून संशोधक द्वितीय माहिती स्रोताचा वापर करतात. द्वितीय माहिती स्रोताद्वारे लोकसंख्या विषयी माहिती सहज प्राप्त होत असल्यामुळे एकूण लोकसंख्या व एखाद्या कार्यामध्ये व्यस्त क्रियाशिल लोकसंख्या या आधारावर बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण केल्या जाते. हे वर्गीकरण दोषपूर्ण असते त्यामुळे केवळ लोकसंख्येच्या आधारावर बाजार केंद्र स्थळांच्या श्रेणी निश्चित करणे योग्य नाही. "जनसंख्या पर आधारित अध्ययन, केंद्र स्थलीय, सेवा-केंद्रीय अथवा विपन्न केंद्रीय अध्ययन न होकर जनसंख्या की विशेषताओंका अध्ययन कहलाएगा," श्रीवास्तव (1998)

ड) विविध आधार :-

बाजार केंद्रावर एकापेक्षा जास्त बाजार क्रिया घडत असतात त्यामुळे बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करण्याकरीता बाजार केंद्रावरील बाजार क्रिया, लोकसंख्या व तेथिल विविध घटक यांचा आधार घेतला जातो. या प्रकारच्या अध्ययना मध्ये सुद्धा सर्व आकडेवारी प्रकाशित स्वरूपात मिळत नसल्यामुळे ती क्षेत्रीय कार्याद्वारे प्राप्त करावी लागते. त्याच प्रमाणे बाजार केंद्रावरील काही दुकाने रोज उघडतात व काही आठवडी बाजारांमध्ये विशिष्ट कालावधीनंतर उघडतात त्यामुळे दैनिक व कालिक बाजार केंद्रांचे एकत्रीत श्रेणीत्मक वर्गीकरण करणे आवश्यक आहे. याकरीता "दुकान उघडण्याचे दिवस पद्धत Shop Opening Days Analysis (SODA Method) चा वापर केल्या जातो.

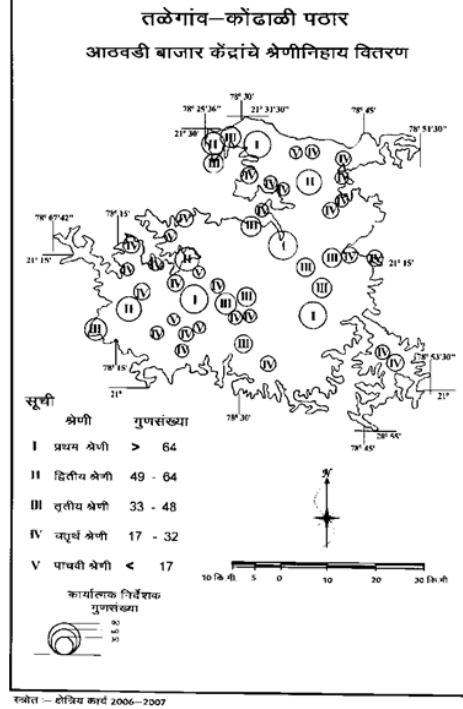
बाजार केंद्रावरील विविध सोई सुविधांचा प्रभाव तेथिल बाजार केंद्रांच्या श्रेणीवर असतो उदा. तेथिल आरोग्य, वाहतुक, शिक्षण, प्रशासकिय कार्य इ. सुविधां विषयी माहिती शासकिय प्रकाशनामध्ये दिलेली असते या द्वितीय आकडेवारीचा उपयोग करून बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करणे उपयुक्त ठरते.

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजारांचे श्रेणीत्मक वर्णन करीत असतांना बाजार केंद्रावरील सर्वसमावेशक अशा पुढील 15 आधारांची निवड केल्या गेली.

1) वार्षिक उत्पन्न	2)सेवाक्षेत्राची लोकसंख्या	3)ग्राहकांचीसंख्या	4)विक्रेत्यांची संख्या
5)सेवाक्षेत्राचे क्षेत्रफळ	6)सेवाक्षेत्रातीलगावांची संख्या	7)नियमित दुकाने	8)वाहनांची संख्या
9)प्रशासकिय कार्य	10) ग्राहकांचे अंतर	11) आरोग्य सुविधा	12) वाहतुक सुविधा
13) शैक्षणिक सुविधा	14) बाजार सुविधा	15) मालांचा प्रकार	

या कार्यात्मक निर्देशांकाना मुल्य दिल्या गेली व या मुल्यांच्या एकत्रीत गुणसंख्येच्या आधारावर श्रेणीत्मक वर्गीकरण केल्या गेले.

आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण :- विदर्भाच्या तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील एकूण 49 आठवडी बाजार केंद्रांचे वरील नमुद केलेल्या कार्यात्मक निर्देशांकाना दिलेल्या मुल्यांच्या एकूण गुणसंख्येच्या आधारे पाच श्रेणीमध्ये वर्गीकरण करण्याचा प्रयत्न केला. पठारावरील एकूण 49 आठवडी बाजार केंद्रांपैकी 4 प्रथम श्रेणीतील, 4 द्वितीय श्रेणीतील, 10 तृतीय श्रेणीतील, 26 आणि 5 पाचव्या श्रेणीचे आठवडी बाजार केंद्र आहे, (नकाशा क्र. 2).

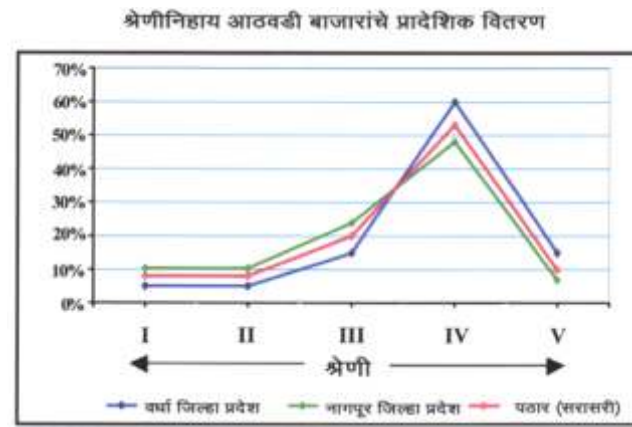

(नकाशा क्र. 2).

विदर्भातील तळेगांव – कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजारांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करता येईल. आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण केल्यानंतर पठारावरील आठवडी बाजारांना विकसीत, विकसनसिल व विकसीत असे तिन विभागात विभागल्यास प्रथम व द्वितीय श्रेणीतील 8 बाजार केंद्रांचा समावेश विकसीत बाजार केंद्रांच्या गटात, 10 बाजार केंद्रांचा विकसनसिल बाजार केंद्रांच्या गटात व 31 बाजार केंद्रांचा अविकसीत गटामध्ये समावेश करता येईल. पठारावर विकसीत बाजारांची टक्केवारी 16.34%, विकसनसिल बाजारांची टक्केवारी 20.41% व अविकसीत बाजारांची टक्केवारी 63.25% आहे यावरून असे स्पष्ट होते की, पठारावर अविकसीत बाजार केंद्रांची संख्या सर्वाधिक आहे तसेच विकसनसिल बाजार केंद्रांची संख्या सुद्धा जास्त आहे परंतु विकसीत बाजारांची संख्या सर्वात कमी आहे. पठारावरील प्रथम, द्वितीय, तृतीय, चौथ्या व पाचव्या श्रेणीतील बाजार केंद्रांचे प्रमाण क्रमशः 1 : 1 : 2.5 : 6.5 : 1.25 असे आहे.

श्रेणीनिहाय आठवडी बाजार केंद्रांचे प्रादेशिक वितरण :-

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजारांचे श्रेणीनिहाय आठवडी बाजारांचे प्रादेशिक वितरण वितरण असमान झालेले दिसून येते. प्रथम, द्वितीय व तिसऱ्या श्रेणीच्या बाजारांचे प्रमाण वर्धा जिल्ह्याच्या तुलनेत नागपूर जिल्ह्यामध्ये जास्त आहे. या उलट चौथ्या व पाचव्या श्रेणीतील बाजार केंद्रांची संख्या वर्धा जिल्ह्यामध्ये जास्त आहे.

आलेख क्र. 1

वर्धा जिल्हयातील प्रदेशात सर्वात जास्त बाजारांची टक्केवारी चौथ्या श्रेणीच्या बाजारांची असून ती 60%, आहे. सर्वात कमी टक्केवारी प्रथम व द्वितीय श्रेणीतील बाजारांची असून ती 5%, आहे. नागपूर जिल्हयातील प्रदेशात सर्वाधिक 48%, चौथ्या दर्जाची बाजार केंद्रे असून सर्वात कमी 7%, पाचव्या दर्जाची बाजार केंद्रे आहे (सारणी क्र.1).

सारणी क्रमांक 1
श्रेणीनिहाय आठवडी बाजार केंद्रांचे प्रादेशिक वितरण

V- Ø.	ftYgk	Jskh										,dqk	
		I		II		III		IV		IV		I	%
		I	%	I	%	I	%	I	%	I	%		
1	o/kZftYg; krhy çnšk	1	5	1	5	3	15	12	60	3	15	20	100
2	ukxi j ftYg; krhy çnšk	3	10	3	10	7	24	14	48	2	7	29	100
	,dqk	4	8	4	8	10	20	26	53	5	10	49	100

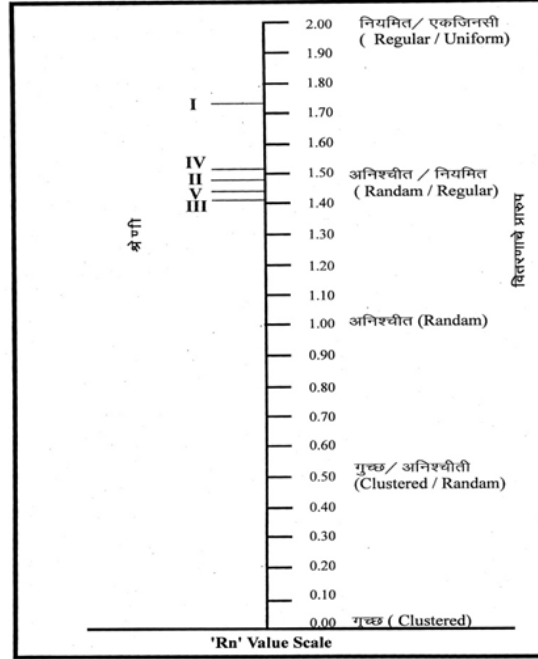
स्त्रोत :- क्षेत्रिय कार्य 2006-2007

श्रेणीनिहाय आठवडी बाजार केंद्रांचे विवरणात्मक प्रारूप :-

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील श्रेणीनिहाय आठवडी बाजारांच्या विवरणात्मक प्रारूपाचे अध्ययन करण्याकरीता सर्वात जवळचा शेजारी तंत्राचा उपयोग करण्यात आला. त्यानुसार प्रथम श्रेणी बाजार केंद्र दुरदुर अंतरावर असून त्यांच्यातील सरासरी अंतर 22.30 कि.मी. आहे आणि त्यांचे Rn मुल्य 1.74 आहे.

आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीनिहाय प्रकीर्णन प्रारूप

(आधार - सर्वात जवळचा शेजारी तंत्र Nearest Neighbour Technique)

स्त्रोत :- क्षेत्रिय कार्य 2006-2007

याउलट चौथ्या श्रेणीतील बाजार केंद्र जवळ-जवळ अंतरावर असून त्यांच्यातील सरासरी अंतर 7.68 कि.मी. आहे आणि त्यांचे Rn मुल्य 1.52 आहे. श्रेणीनिहाय Rn मुल्य पुढिल सारणी क्रमांक 2 मध्ये दिले आहे.

सारणी क्रमांक. 2
श्रेणीनिहाय विवरणात्मक प्रारूप सांख्यिकीय तंत्र

v- Ø:	Jskh	Do	De	Rn eł;
1.	çfke	22.30	12.80	1.74
2.	f}rh;	19.00	12.80	1.48
3.	rfr;	11.57	8.13	1.42
4.	prfł	7.68	5.04	1.52
5.	i kpol	17.00	11.77	1.44

स्त्रोत :- क्षेत्रिय कार्य 2006-2007

निष्कर्ष :-

तळेगांव-कोंढाळी पठारावरील आठवडी बाजार केंद्रांचे श्रेणीत्मक वर्गीकरण करुन त्यांचे अध्ययन केले असता पुढिल निष्कर्ष निघतात.

- 1) पठारावर उच्च श्रेणीच्या बाजार केंद्रांची संख्या कमी असुन ही निम्न श्रेणीच्या बाजार केंद्रांची संख्या जास्त आहे.
- 2) पठारावरील वाहतुक सुविधा व बाजार केंद्रांची श्रेणी यामध्ये घनात्मक घनिष्ट सहसंबंध आहे.
- 3) उच्च श्रेणीच्या बाजार केंद्रातील अंतर जास्त असुन व निम्न श्रेणीच्या बाजार केंद्रातील अंतर कमी आहे.
- 4) श्रेणीनिहाय बाजार केंद्रांच्या अभिक्षेत्रीय वितरणाचे प्रारूप नियमित ते एकसमान आढळुन येते.
- 7) पठारावरील बाजार केंद्रांवर आधारभूत सुविधांचा फारसा विकास झालेला नाही.
- 8) पठारावर श्रेणीनिहाय बाजार केंद्रांच्या प्रादेशिक वितरणामध्ये भिन्नता आढळुन येते. नागपूर जिल्हयातील प्रदेशात उच्च दर्जाच्या बाजार केंद्रांची संख्या जास्त असुन वर्धा जिल्हयातील प्रदेशात निम्न दर्जाच्या बाजार केंद्रांची संख्या जास्त आहे.

संदर्भ ग्रंथ सुची

- 1)Gedam, D.A., "Hierarchy of Periodic Market Centres in the Wardha Valley of Maharashtra" Land Landscape Systems and Ecological Studies, Vol. 3 (1-2), 1980.
- 2)Gedam, D.A. Periodic Marketeting System & Network. Nagpur : Allied Associates, 1986
- 3) Pawar C. T. and Lokhande T.N. "Centralityand Hierarchy of Centres in Kolhapur District, Maharashtra". The Deccan Geographar, Vol.39 No.1 2001.
- 4) Saxena, H. M. Marketing Geography. Jaipur : Rawat Publication, 2004.
- 5)श्रीवास्तव, हरिओम. विपनन भूगोल सरयुपार मैदान (उत्तर प्रदेश) का प्रतीक अध्ययन. गोरखपुर: एसोसिएशन ऑफ मार्केटिंग ज्योग्राफर्स ऑफ इंडिया, 1998.

Publish Research Article International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org